

evidents raons d'espai, de la companyia d'unes proves suficientment prolixes, però tanmateix goso acabar amb l'esperança que els pocs indicis que en dono serveixin al lector per reconsiderar almenys el paper de les versions de Manent en el context de la seva aportació a les nostres lletres. Si els anglesos compten Arthur Waley, amb raó, entre els seus poetes, en virtut de les seves esplèndides versions de poesia oriental, per què no hem de poder nosaltres situar les versions manentianes al costat de l'obra lírica pròpia? Al capdavant, reprendre els temes que han tocat els autors d'altres temps és el que han fet al llarg dels segles els poetes de totes les èpoques. ¿Té tanta importància que el pretext es degui a un poema, localitzable a la pàgina tal de tal llibre?

No sabria acabar sense incitar els editors de Marià Manent a prosseguir l'edició de la seva obra poètica amb un volum, o volums, que recullin, ordenades i esporgades de repeticions innecessàries (hi ha poemes que apareixen en més d'un recull), les seves personals versions poètiques. Li ho deuen i ens ho deuen.

NOTES

1. MARIÀ MANENT, *Poesia completa (1916-1986)*, Barcelona, 1986, p. VII.
2. JOSEP PALAU I FABRE, *Nous quaderns de l'Alquimista*, Barcelona, 1983, pp. 142-144.
3. MARIÀ MANENT, *Poemes de John Keats*, Barcelona, 1985.
4. SÈGIMON SERRALLONGA, *Pròleg a William Blake, Les noces del cel i l'infern*, Barcelona, 1981, p. 7.
5. MARIÀ MANENT, *Llibres profètics de William Blake*, Barcelona, 1976.
6. MARIÀ MANENT, *Poesia anglesa i nord-americana*, Barcelona, 1955.
7. MARIÀ MANENT, *El gran vent i les hores*, Barcelona, 1983.
8. Dins *Poesia anglesa i nord-americana*, p. 185.

L'OBRA POÈTICA DE MARIÀ MANENT

Tots hem dit i repetit que l'obra de Marià Manent se'ns lliurava com un tot i que resultava difícil esquarterar-la per tal d'examinar-la de més a prop en algun dels seus aspectes. És cert, per a Manent l'obra de creació poètica, la prosa de dietari, la crítica literària, l'assaig, la traducció i la crítica d'art, tot són branques d'un mateix arbre. I la saba, doncs, que circula en cada una d'elles és sempre la mateixa, i fins gosaria dir que sabríem reconèixer-la en cada cas, de tan peculiar com és. Ara bé, això tampoc no ens ha d'ocultar quin és el tronc principal, quina és, de totes les branques, la que genera i deterrina les altres. Manent, tot i que la seva tasca de prosista, crític i traductor superi de molt —quantitativament parlant— la seva producció poètica, serà sempre, abans que res i per damunt de tot, un poeta. Un poeta d'obra reduïda i intermitent —aquest *cant amagadis* amb què titula l'últim dels seus reculls de poesia—, però alhora compacte, essencial i insubstituïble —totes elles, les qualitats que més s'adiuen amb la poesia. Enfront d'un món cultural en què cada cop preval més per damunt de tot la quantitat i l'absurd desig d'innovar i sorprendre, potser la poesia —pel fet que el diner i l'especulació no hi tenen res a fer— és l'últim reducte en què un artista pot permetre's el luxe de ser ell mateix, de no parlar —de no produir— més del compte, de fer que la seva obra respongui exactament al que ell perseguia o buscava. I aquesta subjecció als propis ritmes, a la llarga acaba fruitant. Hi ha escriptors —excel·lents escriptors— l'obra dels quals roman al marge de la dinàmica de la història de la seva literatura; n'hi ha d'altres, en canvi, que hi acaben incidint de tal manera que certes fluctuacions de la història de la literatura del seu país, sense ells, resultarien difícils d'explicar. El cas de l'obra de Marià Manent és ben desconfertant: per les seves peculiars característiques —brevetat, exquisidesa, subtilesa— semblava destinada a pertànyer al primer grup, i en canvi, ha acabat convertint-se en un model per a molts de nosaltres, tot incidint no sols en l'obra, sinó —el que potser encara és més important— en l'actitud davant la literatura i el món de la cultura en general.

De tota aquesta obra se'n desprèn sobretot la necessitat d'una curiositat el més àmplia possible en l'espai i en el temps (d'ací la seva tasca ingent d'incorporació a la literatura catalana de poetes estrangers, o bé l'atenció crítica que ha deparat a nombrosíssims escriptors i artistes de cultures ben diferents), així com una insubornable confiança en la feina pacient, en la feina que ha estat duta a terme sense presses, i imposant-li només el ritme que a cada pas demanava. D'aquí el fet que en tota l'obra de Manent —tot i la seva extraordinària diversitat— no hi hagi ni un sol pas en fals; i d'aquí el fet també que, a l'últim, hagi acabat imposant-se com un model a seguir. El reconeixement, és cert, li ha arribat tard, però quan ha arribat ho ha fet d'una manera inapel·lable —recordem simplement la unanimitat amb què fa uns anys se li atorgà el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes després de tants anys de polèmica.

¿Quines serien, més específicament, les màximes lliçons que es desprenen de la seva obra poètica? Em semblen força clares, potser més clares que en cap altre cas de la nostra literatura: la brevetat i l'essencialitat. Val a dir que ben pocs poetes han arribat tant amunt amb tan pocs poemes, com ell. Si, com diu Jaime Gil de Biedma, el primer que ha de fer un poema és convèncer el lector de la raó de la seva existència, en el cas de Manent això es produeix sempre. Manent de seguida va adonar-se que, en el quefer poètic, allò que s'havia de perseguir era, per damunt de tot, no sols la qualitat, la més estricta qualitat, sinó l'obra necessària. De fet, la majoria dels seus poemes estan lligats al que la crítica germànica anomena *Erlebnis*, o sigui, un «Esdeveniment». És a dir, són poemes que duen una certa càrrega de fatalitat, i que se'ns imposen, doncs, com a *necessaris* o *inevitables*. I certament, quan un pensa en un poeta, en un dels poetes que més li agrada, quants poemes recorda, sinó sis, set o vuit? Tot poeta intel·ligent, doncs, ha de perseguir aquests pocs poemes pels quals pot ser recordat, aquests pocs poemes que un cop llegits acompanyaran el lector per sempre més. Un excés de pràctica, un excés de producció —deia Montale— pot perjudicar la veu del poeta, pot arribar a malmetre-la. Però el de Marià Manent potser és un cas contrari: gosaria dir que fins i tot en alguna ocasió

ha pecat —cosa raríssima entre creadors— d'un excés d'auto-crítica, com de seguida veurem.

Si ja de per si la producció poètica de Manent ha estat sempre breu, va resultar que quan l'any 1956 va publicar per primera vegada el conjunt de la seva poesia en el volum *Obra poètica*¹, els dos primers llibres —*La branca*² i *La collita en la boira*³— hi van aparèixer considerablement escapçats. En el cas de *La branca* només diré que de quaranta-vuit poemes va salvar-ne quatre. Cal no oblidar, tanmateix, que Manent havia publicat el seu primer llibre l'any 1918, és a dir, en un moment en què ni la llengua —ni potser fins i tot la seva pròpia sensibilitat i to poètic— encara no havien cristallitzat del tot. L'any 1986, amb tota la perspectiva que una dilatada corba de temps li donava, Manent, per tal de dur a terme l'edició definitiva de la seva *Poesia Completa*⁴, es decidí a rescatar i esmenar un nombre considerable de poemes del seu primer llibre, així com la totalitat del segon. Quatre poemes no eren suficients per a donar una mínima imatge de *La branca*. Ara, en canvi, dotze sí que són suficients per a reflectir la considerable diversitat de tons i formes que batejava en aquell primer llibre. De Manent sempre s'ha dit —així ho podem llegir en quasi totes les històries de la nostra literatura— que en els seus dos primers llibres no passava de ser un epígon de Carner. Ara el lector té ocasió de comprovar o rebutjar aquesta afirmació, i el cert és que per poc que un llegeixi aquests dos llibres, aviat s'adonarà, no sols que la influència de Carner no és ni única ni aclaparadora, sinó que darrera de la majoria d'aquests poemes s'hi amaga ja una veu personalíssima. És més, darrera dels dos primers llibres de Manent, el que hom pot sobretot detectar-hi —subtilment, indirectament— és l'atmosfera d'un dels períodes més apassionants de la nostra història: aquell al qual brillantment va referirse Carner en un cicle de conferències l'any 1919 a la Universitat Nova (les quals ens han pervingut gràcies al dietari de Manent, *L'aroma d'arç*): «És —diu Carner— una de les coses més interessants, com a experiment humà, viure la seva pròpia vida. Els habitants d'un poble lliure i normal es troben bé dins aquell estat, amb una mena de sensual benestar, però no frueixen, com nosaltres, del goig d'intervenir dins una collectivitat, en la recuperació de la

seva pròpia vida, deixant-hi la petjada personal. Aquest goig és semblant al d'una casa que es construeix: finestres obertes al sol i al vent, ocells damunt els murs, gent que va i ve, corrioles que xisclen, la impressió joiosa i dinàmica d'un rusc humà»⁵. Si aquesta casa en construcció, de finestres obertes al sol i al vent, resulta una excel·lent imatge per descriure el procés que estava vivint llavors la societat catalana, també podríem aplicar-la als dos primers llibres de Manent, que al seu torn estaven coneixent la fascinant experiència de formació i cristallització d'una veu poètica. Llegint aquests poemes, se'ns fan presents certs quadres de Sunyer, de Nogués, de Torres-Garcia, de Domingo, així com el seductor guiatge de Xènius, o la ironia guspirejant de Carner... Però a més d'aquest rerafons cultural i artístic, també hi endevinem una característica que aparentment contradia els trets més definitoris de Manent. Massa sovint s'ha parlat del seu asserenament, de la seva mesura, de la seva discreció, i aquestes mateixes característiques fins i tot han estat utilitzades per alguns crítics com a limitacions del Noucentisme. Només algú que no hagi sabut llegir Carner, Guerau de Liost o Manent, pot pensar una tal cosa d'ells i del moviment al qual han estat adscrits. És clar que la mesura i la contentació d'aquests autors —i de fet de la majoria d'obres d'art reeixides— són característiques seves, però això no impideix ni és incompatible amb el fet que tot sovint, rera els seus poemes, hi bategui, més o menys extinta, més o menys velada, la flama de grans passions. Qui encara en dubti, ara pot llegir sencera *La collita en la boira*, aquest extraordinari llibre d'amor on figuren alguns dels poemes més intensos i ambiciosos de Manent.

*L'Ombra i altres poemes*⁶, després d'onze anys de silenci, asserenala un canvi de rumb considerable, o potser fóra més correcte parlar d'aprofundiment en un dels múltiples tons que s'insinuaven en els llibres anteriors. És un d'aquells llibres en què es reflecteix la invasió, la incorporació d'uns altres ulls, d'una nova percepció, d'una nova sensibilitat definitivament empeltada en la del poeta. Aquest és, d'altra banda, un fenomen que pot observar-se en l'evolució de bastants poetes: com certes lectures modifiquen la percep-

ció d'un escriptor i l'ajuden a trobar el seu propi to de veu poètic. Això és el que passà a Cernuda o a Riba després de llegir Hölderlin, o a Yeats després de conèixer Pound. Doncs bé: jo crec que és sobretot amb *L'Ombra i altres poemes* que Manent troba definitivament el seu propi to poètic i alhora incorpora a la poesia catalana una veu inconfusible. En aquest cas, la configuració d'aquest nou to de veu poètic cal veure'l com a fruit de la seva persistent lectura i traducció de poetes anglesos i xinesos —aquests traduïts també de l'anglès, i això en sembla important remarcar-ho, perquè en el fons no es tracta tant de la influència de certs poetes en concret com de la influència del contacte perllongat amb la poesia que ha generat una llengua. En qualsevol cas, és aquest feliç maridatge de sensibilitats tan allunyades el que ha fet possible l'emergència d'un to tan delicat, tan subtil, tan volgutament irisat de matisos en la seva música callada, com ho serà sobretot des de llavors el de Manent.

Però *L'Ombra i altres poemes* és un llibre curt i, per si això no fos poc, Manent trigaria trenta anys a publicar el següent, *La ciutat del Temps*¹. Aquest perllongat emmudiment faria que Palau i Fabre escrivís l'any 1950 a la revista «Ariel» un interessant article, «*L'obra de Marià Manent, tocada pel silenci*», en què posava de manifest les peculiars característiques que havien conduït l'obra de Manent al silenci: «Marià Manent és l'únic que ha sabut obeir tan bé la veu interior que ha preferit emmudir abans que fer literatura». O bé «la solució del silenci és una solució dramàtica que sembla imposada a la poesia dels nostre temps ... això no vol pas dir que la poesia hagi d'emmudir inexorablement, sinó que a l'altura en què vivim no tolera sinó les obres estrictament necessàries». El fet, doncs, és que quan Manent l'any 1961 publicà *La ciutat del Temps* no crec pas que desmentís o contradigués la brillant tesi de Palau i Fabre. Palau havia sabut detectar i acostar-se prou bé al nucli originari de la poesia de Manent —aquest excessiu contacte amb el silenci de què parlà Valéry a propòsit de Rilke—, però potser s'havia excedit en les seves previsions. En aquest sentit, si bé l'absoluta manca de retòrica sí que l'acostava a l'obra de certs poetes simbolistes francesos, la seva profunda afinitat amb la sensibilitat anglosaxona li impedia

decisiones tan dràstiques i irreversibles com la d'aquells poetes francesos que optaren pel més absolut silenci (Rimbaud, Lautréamont, Mallarmé, Valéry, ...). La veu de Manent no hauria pogut emmudir del tot, com, encara ara, després de la publicació de la seva *Poesia Completa*, estic convençut que ens depararà algun poema més. De fet, ja li coneixem tres poemes més publicats a la revista «Serra d'Or» (Setembre de 1986).

En qualsevol cas, *La ciutat del Temps* —bell títol d'origen rilkeà amb què l'autor sembla reflectir l'heterogeneïtat d'experiències que formen el llibre— és una obra important per diversos conceptes: en primer lloc, perquè ens confirma el que s'havia insinuat a *L'Ombra i altres poemes*: és a dir, la viabilitat del seu nou to de veu poètic, el qual, en aquest llibre, és aplicat als motius més diversos. I això, en el cas de Manent, és interessant de subratllar-ho perquè ell, en aparença, sembla un poeta de veu fina i subtil, sí, però de tessitura limitada. A *La ciutat del Temps*, el ventall d'experiències que s'hi amaga és prou divers com per rebatre aquest altre tòpic i demostrar precisament el contrari: la considerable riquesa temàtica de la poesia de Manent. L'enterrament d'una noia a Sallagosa, la visió d'un paó en un parc de Suïssa, uns bedolls tardorals a Andorra, una escultura a la catedral de Salisbury, la tomba de Rilke o, en el que probablement sigui una de les més altes fites poètiques de Manent i de la poesia catalana, la visió d'una seva filla alletant-se quan tenia un any en temps de guerra... són alguns dels motius poètics d'aquest nou llibre. (Dit sigui de passada, sempre he pensat que aquest és un poema que qualsevol gran poeta envejarà a Manent: vuit versos són suficients per a mostrar i demostrar de què és capaç la poesia...).

Però *La ciutat del Temps*, curiosament, també és un llibre que conté algunes de les millors planes de prosa de Manent: la nota preliminar que encapçala és un dels textos més bells, més interessants i precisos que un poeta hagi mai escrit sobre la seva pròpia experiència de creació. És allí on ens diu que «La poesia ens espera de vegades al cor del silenci, en objectes, en éssers i concordances que inexplicablement se'ns tornen símbols i semblen condensar el misteri del món», o bé que «la poesia neix, essencialment, d'un

impuls metafòric, de la complaença misteriosa del qui sent la relació profunda dels éssers i les coses més discordants», o, finalment, que «el gran privilegi i la torbadora paradoxa de la poesia és que li cal expressar amb paraules, amb les pobres paraules de cada dia, malmeses, decaigudes, oblidades de llur alba ardent, precisament «l'esplendor de la beutat —com digué Saint-Exupéry— que reposa sobre el silenci».

Tanmateix, allò que, juntament amb la recuperació dels seus dos primers llibres, probablement constitueix l'altra gran novetat del recent volum de *Poesia Completa 1916-1986*, és «l'obra oberta» amb què es clou: vint-i-cinc anys després de *La ciutat del Temps*, Manent ens ofereix encara mostres del que podríem anomenar el seu cant, *El cant amagadis*. Així s'intitula el seu últim poemari, i no crec exagerar si dic que conté alguns dels seus millors poemes, millors perquè en ells sembla concentrar-s'hi tota la saviesa —humana i poètica— que Manent ha anat adquirint en el decurs de la seva vida. Són poemes, en la seva majoria, circumstancials (en el sentit que Tomàs Garcés dona a aquest terme a *El temps que fuig*⁸: «Tota la poesia és, doncs, en part almenys, poesia de circumstàncies (o d'ocasions, que diria Montale). Tal poema us va ser demanat, tal altre va lligat a un cert esdeveniment, de vegades petit, o a un paisatge concret ... Jo no sé de cap llibre de poemes que no sigui, en el fons, un recull de "versos de circumstàncies" ... La circumstància hi és sempre. L'important és que els versos siguin vàlids, un cop tallats del seu cordó umbilical», en els quals, però, l'anècdota que els origina —una visita a uns amics en ple hivern, l'adéu de Carner a Catalunya, l'aniversari de Mercè Gaspar de Sunyer— és plenament transcendida en una realitat poètica del tot compartible i significativa per a tothom.

D'altra banda, el poema amb què es clou *El cant amagadis*, «Prou sé...», és un brillant colofó a tota la seva obra poètica, ja que alhora que reflecteix les aptituds més característiques de la seva «Dichtung» poètica, sintetitza magistralment la seva visió de la vida: